

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ
ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

*Випуск наукового збірника присвячений 450-річчю
Пересопницького Євангелія*

Наукові записки РДГУ

Випуск 22

Рівне – 2011

ББК 63.3(4Укр)
А–43
УДК 94(477)

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 22. – Рівне: РДГУ, 2011. – 324 с.

Збірник містить результати наукових пошуків з актуальних проблем української та світової історії, виголошені на III Міжнародній науковій конференції молодих науковців, аспірантів, здобувачів 7-8 грудня 2011 року (Рівне, РДГУ, історико-соціологічний факультет).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор (м. Остріг).

Киридон Алла Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Степанков Валерій Степанович, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський).

Стоколос Надія Георгіївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Фісанов Володимир Петрович, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці).

Чухліб Тарас Васильович, доктор історичних наук (м. Київ).

Швецова-Водка Галина Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Шугасва Людмила Михайлівна, доктор філософських наук, професор (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук

*Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету,
протокол № 4 від 25 листопада 2011 р.*

Свідотство про державну реєстрацію: серія КВ № 15857-4329Р від 12.10.2009 р.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. Остафова 29,
історико-соціологічний факультет РДГУ

Джерела та література

1. Звіздецький Б. А. Городища IX–XIII ст. на території літописних древлян / Б. А. Звіздецький. – К., 2008. – 176 с.
2. Котляр Н. Ф. Формирование территории и возникновение городов Галицко-Волынской Руси IX–XIII вв. / Н. Ф. Котляр. – К. : Наукова думка, 1985.
3. Куза А. В. Малые города Древней Руси / А. В. Куза. – М. : Наука, 1989. – 169 с.
4. Кучера М. П. Слов'яно-руські городища VIII–XIII ст. між Саном і Сіверським Дінцем / М. П. Кучера. – К., 1999.
5. Літопис Руський за Іпатський список. Переклав Л. Махновець. – К. : Либідь, 1989.
6. Никитенко М. М. Древнерусское жилище в г. Изяслав Хмельницкой области / М. М. Никитенко, Е. И. Осадчий, А. Г. Полегайлов // Советская археология. – 1985. – № 1. – С. 270–274.
7. Пескова А. А. Древнерусские печати Шепетовского городища и поиски его летописного имени / А. А. Пескова, С. В. Белецкий // Памятники старины. Концепции. Открытия. Версии. – С. Пб. – Псков, 1997. – Т. II. – С. 129–138.
8. Прищепя Б. А. Корець княжої доби за археологічними джерелами / Б. А. Прищепя // Звягель–Новоград-Волинський : від сивої давнини до сьогодення. Матеріали Міжнародної історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 750-річчю від першої літописної згадки про місто. – Житомир, 2007. – Т. I. – С. 94–98.
9. Прищепя Б. А. Ранні етапи розвитку волинських міст (за матеріалами досліджень Жорнівського городища) / Б. А. Прищепя // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2009. – № 13. – С. 59–66.
10. Прищепя Б. А. Рання історія Степана в світлі археологічних джерел / Б. А. Прищепя // Західне Полісся : історія та культура. Вип. III. Матеріали краєзнавчих конференцій, присвячених 35-річчю утворення Сарненського історико-етнографічного музею та 100-річчю від дня народження письменника Бориса Шведа. – Рівне, 2009. – С. 4–9.
11. Прищепя Б. А. Розвиток Пересопниці за княжої доби / Б. А. Прищепя // Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : Історичні науки. – Острого : Національний університет «Острозька академія», 2009. – Вип. 14. – С. 86–97.
12. Прищепя Б. А. Волинські скарби XI – початку XII ст. в контексті політичних подій на території Київської Русі / Б. А. Прищепя // Слов'янський світ і Україна. Збірник наукових праць на пошану ректора Рівненського державного гуманітарного університету, професора Руслана Постолювського. – Рівне : Видавець О. Зень, 2011. – С. 9–17.
13. Прищепя Б. А. Дорогобуж на Горині у X–XIII ст. / Б. А. Прищепя. – Рівне, 2011. – 250 с.
14. Раппопорт П. А. Военное зодчество западнорусских земель X–XIV в. / П. А. Раппопорт // МИА. – 1967. – Вып. 140. – 242 с.
15. Толочко П. П. Древнерусский феодальный город / П. П. Толочко. – К. : Наукова думка, 1989. – 256 с.
16. Чайка Р. М. Давньоруське городище Листвин і його околиці у X–XI ст. / Р. М. Чайка; упорядник Т. Р. Милан. – Львів, 2009. – 214 с.
17. Ягодінська М. Попередні підсумки дослідження літописного Шумського / М. Ягодінська // Середньовічні і ранньомодерні оборонні споруди Волині. Збірник наукових праць. – Кременець, 2006. – С. 137–141.

УДК 94 (477.81/.82) «15/17»

Герасименко Олександр

МІЖЕТНІЧНІ ПРОЦЕСИ У МІСТАХ ВОЛИНИ XVI – XVIII СТОЛІТЬ

В статті розглядаються ареал поширення, характеристики та роль різних етнічних громад у містах Волині XVI – XVIII століть.

Ключові слова: Волинь, місто, міщани, німці, євреї, караїми, поляки, мусульмани, Володимир-Волинський, Звягель, Кошер, Корець, Луцьк, Острів, Ратно.

В статті рассматриваются ареал распространения, характеристики и роль разных этнических общин в городах Волыни XVI - XVIII веков.

Ключевые слова: Волынь, город, мещане, немцы, евреи, караимы, поляки, мусульмане, Владимир-Волынский, Звягель, Кошер, Корец, Луцк, Острог, Ратно.

In article the area of distribution, the characteristic and a role of different ethnic communities in cities of Volhynia XVI - XV III are considered centuries.

Keywords: Volhynia, town, petty bourgeois, Germans, Jews, Karaims, Poles, Moslems, Vladimir-Volynsk, Zvjagel, Kosher, Korets, Lutsk, Ostrig, Ratno.

Повсякденне життя і діяльність мешканця українського міста в часи середньовіччя є важливим історичним джерелом у вивченні соціальних, культурних і звичаєво-побутових подій і явищ, що мали місце на українських землях в цілому і в містах зокрема. В XVI –XVIII ст. прослідковується домінуюча роль міста в загальноєвропейському масштабі, що не було винятком для міст України, котрі входили до складу Великого князівства Литовського і королівства Польщі. Їхня історія щільно пов'язана з соціально-етнічними аспектами, які виступають одним з важливих компонентів тогочасної міської культури.

Міжетнічні процеси стали предметом дослідження у науковців: О.Баранович, М.Лутай, П.Клименко, М.Киричук, П.Сас, Т.Сидорук, В.Голубицький, В.Балушок, В.Марочкін, М.Шестопап та ін.

Поступове вивчення багатьох сторін історико-культурного процесу розвитку середньовічних міст Волині визначає розуміння формування їхнього ареалу та ролі на Україні. Тому досліджувана нами тема є надзвичайно актуальною в світлі досліджень середньовічної культури.

У XVI – першій половині XVII ст. Волинь стала регіоном активної урбанізації. Часово цей процес відставав від аналогічного на землях Галичини та Поділля, але відчутно випереджав терени Київщини та Брацлавщини. Саме в цей період Волинь покрилася відносно густою мережею міських поселень, які суттєво скоригували соціально-станову структуру населення і стали визначальною для економічної, політичної та культурної потуги краю. Саме у цей період спостерігається збільшення кількості населення у містах Волині.

На відміну від сіл, у яких переважно проживало корінне населення, у містах Волині проживало чимало вихідців з інших країн. У великих містах вони становили більшість. Це були вихідці з Німеччини та інших європейських держав, але найбільше з Польщі. Наприклад, у Луцьку більшість становили польські міщани. На другому місці були українці. Значну частину населення становили євреї, вірмени, а також караїми [2, с. 58].

Міжетнічні стосунки у містах розвивалися на правовому, торгово-економічному, культурному і релігійному рівнях.

На особливому становищі перебували тоді німецькі колоністи. Невеликі групи німців з'являються в Луцьку та Володимирі наприкінці XI ст., переважно як купці в складі німецьких посольств або як мандрівники. В цих містах вони відкривали торгову справу. Після татарської навали 1240 – 1241 рр. приплив німців посилюється. Їх запрошують галицько-волинські князі для відбудови зруйнованих міст, розвитку торгівлі й ремесел. Так, князь Данило користувався допомогою німців при реорганізації своїх володимирських володінь. Вони поселяються на спустошених і безлюдних, унаслідок татарських погромів, місцях. Щоб зацікавити переселенців (колоністів), їх звільняли на певний час від податків, надавали право місцевого самоврядування і свого судочинства за Магдебурзьким правом. Це сприяло тому, що в Луцьку та Володимирі німці розселилися активніше і масовіше, ніж в інших містах.

Найбільш відомі колонії німців на Волині, що відносяться до середніх віків, були у Луцьку та Володимирі (наймасовіші), Звягелі (Новоград-Волинську). Наприкінці XVII ст. з'являються колонії менонітів у Володимир-Волинському і Бердичівському повітах [4, с. 170].

Водночас потрібно зазначити, що переселення німців на Волинь не мало регулярного і масового характеру. Процес колонізації Волині німцями розпочався в кінці XVIII ст., особливо активно продовжувався в другій половині XIX ст. та завершився в середині XIX ст.

У другій половині XVII – XVIII ст. спостерігається зростання єврейського населення в містах Волині. Євреї знайшли в тодішній Речі Посполитій притулок, оскільки в інших країнах їх переслідували. Загальна кількість євреїв у Волинських містах зростає у 3 – 5 разів, а в окремих містах у 10 разів. Єврейські поселенці об'єднувалися в общини – прикагалки і кагали, які збиралися на сеймики й обирали делегатів сейму всіх євреїв Речі Посполитої. Багато євреїв осідали на юридиках: старостинських, приватновласницьких, духовних і не сплачували податків у міську касу, що викликало протидію торгово-ремесничого населення.

Серед населення міста євреї становили торгово-промисловий прошарок. До середини XVI ст., коли їх кількість була ще порівняно незначною, вони орендують митні збори, знімаючи мито на прикордонних і внутрішніх заставах; брали на відкуп соляний, восковий та інші торги, інколи стаючи монополістами. Починаючи з XVI ст., до орендарів-євреїв переходить також і експлуатація поміщицьких маєтків та інших прибуткових статей – чопового, мостового та інших зборів.

Після орендарів іншу сильну економічну групу складала та частина єврейського купецтва, котра займалася гуртовою торгівлею. Майже вся транзитна торгівля Польщі й Литви була зосереджена в руках єврейських та німецьких купців.

Найбільш масове переселення євреїв в Україну почалося після Люблінської унії (1569 р.). З Польщі вони вирушили на українські землі, які увійшли до складу Речі Посполитої.

Оскільки євреї, проживаючи в містах, не підлягали міським законам, владі і судам, а лише владі кагальних общин, це ставило їх у привілейоване становище щодо місцевого населення [12].

За свідченням сучасника, волинського єврея Натана Ганновера, безправність українців не мала меж. «Вони були до такої степені принижені, що всі народності країни, навіть ті, що стояли на нижчому щаблі у ряді усіх народів (євреї), господарювали над ними» [1, с. 6].

Розселившись по містах й містечках Великого кн. Литовського та Речі Посполитої, євреї правдами й неправдами добилися для себе великих привілеїв.

«Ні лютеранам, ні кальвіністам, ні грекам, ні вірменам, взагалі жодному різновиду людей, де б він не перебував, не дозволяється мати особливі закони, установи, суддів, всюди він повинен підкорятися властям і законам міста. На противагу цьому євреї, де б вони не були, мають свої особливі установи і суддів» [9, с. 317-318].

Таким чином, життєві позиції місцевого населення України і євреїв виявилися діаметрально протилежними. З одного боку нагорі були євреї, наділені великими правами і довірям панства; з другого – українці, що були внизу соціальної піраміди, в самій ямі суспільного буття. З українцем поводитися, як з худобою, бидлом. Його запрягали, мов вола, в ярмо, обдирали до нитки, всіляко глумилися над ним, плювали йому в лице, закидали багнюкою; за найменший непослух били, кували, продавали в рабство, карали на горло. Це робилося легко та безборонно, бо знали, що за нього вступитися нікому, а всі ключі від кайданів, якими скуті руки українця, усі замки від ями, куди його загнано, усі доглядачі при його неволі були в руках тих-таки євреїв – орендарів, посесорів, шинкарів. Для євреїв це була зручна, вигідна й до пори до часу безпечна позиція.

Євреї, орендуючи також шляхи, ставили потім мало не на кожному кілометрі по одному-два шинки. Укладаючи угоди з панами, євреї брали в оренду не тільки шинки, а й цілі міста разом з навколишніми селами та людьми в них.

Наприклад, містечко Кошар ще у 1595 р. Г. Сангушко віддав в оренду А. Шмойловичу на 5 років за 5 тис. злотих. Та орендар задля власної вигоди нещадно пригноблював селян, примушував їх виконувати значно більші повинності [2, с. 247].

Тому ж «славетному пану Абрамові Шмойловичеві, жидові Турійському і потемкам їх» князь Олександр Пронський передав в оренду «место і замок Локач з селянами, і фольварками, і зо всіма пожитками, до нього належачими, на три лета зупелние, за 12 тисяч золотих польських». Договір також уступав новому власникові право «подданих судити, винних і непослушних водлуг виступков їх без апелляцій до нас карати, би теж і горлом» [6, с. 164-165].

Беручи в оренду панські маєтки, землі, шинки і навіть церкви на Україні, євреї виконували найбруднішу роботу в здійсненні системи соціального визиску, національного гноблення і релігійного гніту українського народу [12, с. 13-30].

Посередництво, оренда панських маєтків і навіть православних церков, збирання податків робили євреїв в очах корінного населення посібниками польських магнатів. Навіть «влади» (центральный орган автономного єврейського общинного самоуправління) застерігав євреїв, щоб вони були поміркованими в засобах визиску місцевого населення. Тому гнів корінного населення був спрямований як проти польських магнатів, так і проти євреїв. Особливо він проявився в низці селянсько-козацьких повстань початку і середини XVII ст., в ході Національно-визвольної війни 1648-1654 рр. Наприклад, на початок XVII ст. в Острозі нараховувалося 1500 домогосподарств. Слід згадати, що в Острозі існували перший на Волині єврейський банк і головний єврейський суддя для Волині і всієї України. Існувала також друкарня. Після 1648 р. в Острозі залишилися уцілілих лише 5 будинків і 3 євреї. Всі євреї були вирізані козаками Кривоноса і Колодки та кинуті у 3 колодязі біля синагоги.

Однак по війні вони знову почали повертатися на Волинь. Так за ревізією 1765 р. в Острозі нараховувалося 415 будинків і 1777 жителів – євреїв [8, с. 70-71], Володимирський кагал налічував 1733 чол., Дубенський – 2492, Заславський 3891, Кременецький – 1829, Ковельський – 1516, Луцький – 1012, Новоград-Волинський (Звягель) – 577, Рівненський – 1186 [5, с. 266].

Досить значну частину населення в містах Волині становили татари які, як і євреї, жили осібно у відведених для них місцях і займалися властивою їм ремісничою діяльністю. І це цілком зрозуміло.

В 1565 р. князь Богущ Корецький скаржився в Луцький міський суд про нічний збройний напад урядників і слуг Альбрехта Ласького на м. Корець, внаслідок чого були взяті і виведені до м. Острога татарські і московські невольники. А коли згадати, що в Острозі була «Татарська вулиця» заселена полоненими татарами ще в 1527 р. – після перемоги К. І. Острозького над татарами під Кам'янець-Подільським, то цілком зрозуміло, що Ласький був у них зацікавлений.

Мусульманське населення українських міст слід розглядати в двох аспектах: з одного боку це осідлі вільні мешканці, які займалися ремеслом або перебували на військовій службі. До цієї категорії якоюсь мірою належать також купці, які приїжджали до українських міст на тривалий чи короткий час і користувалися всіма правами вільного купця на території Речі Посполитої. До іншої категорії належали захоплені в полон татари, які працювали переважно на будівництві оборонних споруд в містах [7, с. 108-109].

У містах Волині проживали також невеликі общини караїмів (найбільші поселення караїмів були у Луцьку та Деражному) і татар, які поселялися тут у різні часи. Вони не створювали окремих юрисдикцій, а підпорядковувалися міським урядам. Більшість караїмів, що були поселені в Луцьку, займалися ремеслом, дрібною торгівлею, сповідували Старий Заповіт і, навіть служиня, за відсутності гахама (духівника), інколи читалась староеврейською мовою (івритом), через те дехто з місцевої людності помилково причисляв їх до євреїв. Однак самі караїми різко заперечували приналежність до євреїв [3, с. 251-253].

Луцькі люстратори під час перепису населення міста у 1789 р. зазначали: «Кількість караїмів невелика, відрізняються вони звичною для себе спокійною поведінкою. Справа уваги гідна: жоден караїм від найдавнішого часу не був покараний смертю. Мають нахили до промислів, займаються фурманкуванням, перевезенням на далекі відстані та частково дрібною торгівлею. Якби їх кількість була більша, громадскість не пошкодувала б» [13, с. 178].

Караїми жили окремою общиною, яку очолював хазан. Він виконував як адміністративно-правові, так і релігійні функції голови колонії. Судово-адміністративне самоуправління караїмів Луцька збереглося до останніх десятиліть XVIII ст. Чисельність караїмів луцької колонії не була постійною. У зв'язку з війнами, хворобами, міграцією, що існувала між громадами караїмів, їх кількість змінювалася. Дослідники зазначають, що караїмська громада відзначалася високим рівнем культури, з неї вишло чимало учених, які емігрували пізніше до караїмських осередків у Криму.

На території України вірмени відомі з найдавніших часів. Встановлення у IV-VII ст. контактів між слов'янами й Вірменією, природний розвиток відносин між ними, багатогранні взаємозв'язки, а також необхідність загрози фізичного знищення зовнішніми загарбниками, змусили шукати порятунку й притулку в інших землях, обумовили їхнє проживання в Україні-Русі. Протягом XI - XVII ст. у різних її регіонах, в основному в Західній Україні утворюються вірменські колонії (відомих 70). Найбільші колонії на Волині були у Володимирі, Луцьку, Бродях. Важливим стимулом переселення вірменів на українські землі, в основному торгово-ремісничого населення, були сприятливі умови для господарської діяльності, а також надання їм права мати свій суд, самоврядування, церкву.

Вірмени відігравали певну роль у житті України, підйомі економіки середньовічних міст. Вірменські купці брали участь у торгівлі із країнами Близького Сходу, Балканського півострова, Росією. Заможні вірмени займалися добродійною діяльністю, допомагали викупувати християн з неволі [16].

Перша масова хвиля польської колонізаційної міграції була пов'язана із загарбанням у XIV ст. Галицько-Волинського князівства. Полонізація цього регіону сприяло створення у 1275 р. римо-католицької єпархії з архієпископом у Галичі (з 1412 р. у Львові) та єпископствами у Перемишлі, Холмі й Володимир-Волинському (з 1428 р. у Луцьку) і щедре обдарування латинського духовенства та чернечих чиновників земельними наділами.

З середини XVI ст. посилювалось переселення селян і міської бідноти із східних районів Жешувського, Келецького, Краківського і особливо Люблінського воєводств на західноукраїнські землі, що було спричинене наявністю «свобод», та ослабленням Речі Посполитої після приєднання України до Росії і поразкою у війні з Туреччиною (Бучацький мир 1672 р.).

У XVII—XVIII ст. після Люблінської унії збільшилася кількість переселенців з центральних районів Польщі, Мазовії і частково Мазурського Поозер'я [14].

Найбільш відчутним та масовим було переселення на Волинь польської дрібної шляхти. Шляхта – польське, szlachta, від німецького, slahta – рід, порода, у ряді країн Центральної Європи (особливо в Польщі, Литві) назва основної частини панівного феодального класу. Спочатку шляхта – лицарство, нижча група світських феодалів [15].

Разом з заселенням багатих українських земель шляхта отримала ще раніше важливі привілеї, що гарантували майнову й особисту недоторканість шляхтича. Цей політичний ріст стану був залежним від економічних причин. Польща була країною землеробської, отже, шляхта, як стан землевласників, була важливим чинником у державному житті країни [15].

Стиснувши сильно селянське самоврядування, шляхта обмежила потім волю селянських переселень, установила панщину й, нарешті, звернула селянина в кріпосний стан. За Петроковським статутом 1496 р. піти з поміщицького села мав право тільки один селянин, тільки одного сина селянська родина була в праві віддавати в навчання; селянина, що біг, закон дозволяв поміщикові переслідувати й повертати назад. Економічні інтереси спонукували шляхту видавати також обмежувальні закони й стосовно міського стану. Згаданий вище Петроковський статут заборонив міщанам здобувати поземельні маєтки під тим приводом, що міщани не приймають участі у військових походах і всілякими способами намагаються ухилитися від військової служби, а тим часом саме на поземельній власності тяжіла військова повинність. Міщанство спробувало було боротися із шляхтою, але невдало. У другій половині XVI ст. міське представництво було вже усунуте від участі в законодавстві країни, хоча представники від деяких міст і з'являлися іноді на сеймах ще в XVII ст. Мало того, шляхта підкорила промисловість і торгівлю, владу воєвод і старост, чим остаточно вбила міський добробут. З початку XVI ст. шляхта була вже всевладним хазяїном у державі, і залишилася таким хазяїном до кінця існування Речі Посполитої. Вона приймала закони, судила, обирала королів, оберігала державу від ворогів, підписувала мир й заключала договори. Не тільки політична й соціальна організація Речі Посполитої була шляхетською, а шляхетський світогляд панував безроздільно й у розумовому житті країни [15].

Етнічний склад у дрібних містах Волині можна прослідкувати на прикладі містечка Ратного [10]. У другій половині XVI ст. у місті Ратне за національною ознакою більшість ратненських міщан можна віднести до місцевого українського населення, не більше 5 % становили особи польського походження, не численним було і населення єврейської національності [10, с. 267].

Таким чином, підсумовуючи вище зазначене, слід відмітити, що хід розвитку міжнаціональних стосунків залежить від безлічі об'єктивних і суб'єктивних чинників. І все-таки вони мають свою логіку розвитку, яку потрібно і можна зрозуміти.

Місце проживання кожної з етно-релігійних громад у місті обмежувалося зазвичай певною територією, на якій розміщувалися культові споруди та будинки мешканців. Найзаможніші громади володіли певними привілеями, до яких належало самоврядування, судочинство, право на торгівлю і власні будівельні норми, згідно з якими забудовувалися землі громад. Для представників етно-релігійних громад, як правило, був властивий домінуючий вид діяльності: для німців – це торгівля, для євреїв, армян, караїмів та ін. – торгово-лихварська й ремісничка діяльність, для поляків (до початку XIX ст.) – релігійно-церковне служіння, військово та державне управління. Волинські міста у період XVI-XVIII ст., як і багато інших міст України, були заселені за національною ознакою.

Прослідковується процес поступового витіснення основної етнічної групи населення до якої належали українці з міст, які у XVIII ст. займалися у більшості промислами та сільським господарством де потребувалась важка фізична сила. Однією з причин даного процесу є те, що етнічна еліта або вимерла, або у більшості окатоличилась. Іншою причиною було створення привілейованих умов у містах для інших етнічних громад.

Стосунки між етнічними спільнотами випливали з економічних інтересів, але значний відбиток на них накладало державне законодавство і звичаєве право. Відповідно до цього кожна з національно-релігійних і етнічних спільнотей створювала свої культурні заклади, що впливали на розвиток міських поселень [11, с. 40-42].

Український народ впродовж віків толерантно і дружельно ставився до іновірців-співвітчизників. І лише в час великих потрясінь «жорстокість вибухала в Україні з справді стихійною силою тільки тоді, коли була виявом реакції й ресентименту за довгі століття пригноблень і експлуатації (Хмельниччина, Гайдамаччина та ін.)». Але й в цих складних і трагічних моментах нашої історії головну роль відігравали не національні, а безумовно, соціальні причини і явища.

Джерела та література

1. Ефименко А. Я. Южная Русь. Очерки исследования и заметки / А. Я. Ефименко. – СПб., 1905. – Т. 2. – 358 с.
2. Історія міст і сіл Української РСР : У 26 т. – Т. : Волинська область. – К. : Голов. ред. Укр. рад. енцикл. АН УРСР (або УРЕ АН УРСР), 1970. – 745 с.
3. Киричук М. Г. Волинські караїми / М. Г. Киричук // Минуле і сучасне Волині: Олександр Цинкаловський і край. Матеріали ІХ наукової історико-краєзнавчої міжнародної конференції 20-23 січня 1998 р. – Луцьк: Надстир'я. – 1998. – С. 251-253.
4. Лутай М. До історії німецьких поселень в Україні і на Волині / М. Лутай // Звягель древні і вічно молодий: Тези Всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції з нагоди 200-річчя утворення Волинської губернії, 200-річчя Волинської єпархії та 200-річчя найменування міста Звягеля Новоградом-Волинським. – Новоград-Волинський, 1995. – С. 177-179.
5. Лутай М. До історії єврейських поселень в Україні і на Волині / М. Лутай // Минуле і сучасне Волині: Олександр Цинкаловський і край. Матеріали ІХ наукової історико-краєзнавчої міжнародної конференції 20-23 січня 1998 р. – Луцьк: Надстир'я. – 1998. – С. 266-268.
6. Луцьку 900 років: 36. документів. – К.: Наукова думка, 1985. – 302 с.
7. Марочкін В. П. Українське місто від середини 17 ст.: Звичаєво-правова атрибутика як історичне джерело: Історична монографія / В. П. Марочкін. – Торонто: Канада, 1999. – 156 с.
8. Новосілецький А. Острого на Волині. Науково-популярний нарис з найдавніших часів до початку ХХ століття / А. Новосілецький. – Острого: Острозька академія, 1999. – 161 с.
9. Сендульський А. Город Острог / А. Сендульський // Волин. Епарх. Ведом. – 1882. – Ч. неофіц. – № 1-2. – С. 1-13.
10. Сидорук Т. В. Населення міста Ратне в другій половині XVI-XVII ст. / Т. В. Сидорук // Ефективність державного управління: Збірник наукових праць. – Львов: Вид-во Львівського регіонального інституту державного управління, 2006. – Вип. 10. – С. 258-267.
11. Тхор В. І. Міжетнічні стосунки в містах Волині у другій половині XVII-XVIII ст. / В. І. Тхор // Велика Волинь: Минуле і сучасне. Тези міжнародної наукової краєзнавчої конференції. – Житомир, 1993. – С. 40-42.
12. Шестопап М. Євреї на Україні / історична довідка / М. Шестопап. – К.: Оріяни, 1998. – 112 с.
13. Zajaczkowski A. Karaïmi na Wołyniu / A. Zajaczkowski // Rocznik Wołyński. – Rowne. – 1934. – t.3. – S. 149-191, il.
14. Вікіпедія: Вільна енциклопедія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Поляки_в_Україні (29 жовтня 2011).
15. Исторические сведения. Шляхта. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.petergen.com/krukowski/histori.html> (29 жовтня 2011).
16. Традиции и обычаи народов Украины. Армяне. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spadshina.com /ru/programma/narodoznavstvo/ folk-traditions/Armyni>.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Федоришин Микола ПЕРЕСОПНИЦЬКИЙ РУКОПИС НА ШЛЯХУ ДО ІВАНА МАЗЕПИ	3
Самчук Роман ПЕРЕСОПНИЦЬКЕ ЄВАНГЕЛІЄ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ XVI ст.	4
Чекурков Василь ГОНЧАРНІ КЛЕЙМА НА ПОСУДІ ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ДОБИ	6
Петраускас Римвидас МЕЖДУ ВІЛЬНЮСОМ И КИЕВОМ: ЛИТОВСКИЕ ВЕЛЬМОЖИ ВО ГЛАВЕ КИЕВСКОГО ВОЕВОДСТВА В XV–НАЧАЛЕ XVI вв.	9
Блануца Андрій МАЄТКОВІ СТАТКИ УКРАЇНСЬКОГО КНЯЗЯ XVI СТ. ЗА ДАНИМИ ІНВЕНТАРЯ 1558 РОКУ	10
Степанов Дмитрій «ОБЩЕРУССКОЕ» И АВТОНОМИСТСКОЕ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОТОНАЦИОНАЛЬНОГО САМОСОЗНАНИЯ УКРАИНСКОЙ ЭЛИТЫ В СЕРЕДИНЕ – ТРЕТЬЕЙ ЧЕТВЕРТИ XVII в.	12
Васильєва Ольга ГОСПОДАРИ БАТУРИНСЬКОГО ЗАМКУ ТА ГЕТЬМАНСЬКОГО ДВОРУ 1 (1687-1734 pp.)	17
Засипко Мар'яна СОЦІАЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ СЕЛЯНСЬКОГО СТАНУ ЗА ПРАВЛІННЯ Д. АПОСТОЛА	21
Синяк Іван КОМПЕТЕНЦІЯ ВІЙСЬКОВОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО В ПЕРІОД НОВОЇ СІЧІ	23
Лещенко Альона ЗНАЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФРАНЦУЗЬКОЇ АРИСТОКРАТІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я (кн. XVIII – поч. XIX ст.)	25
Кізлова Антоніна МОЩІ СВ. СЦМЧ. МАКАРІЯ У ДУХОВНОМУ ЖИТТІ КИЯН (КІНЕЦЬ XVIII – ПОЧАТОК XX ст.)	28
Шеретюк Руслана АНТИКАТОЛИЦЬКИЙ ВЕКТОР ЕТНОКОНФЕСІЙНОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОГО САМОДЕРЖАВСТВА НА ТЕРЕНАХ ПРАВОБЕРЕЖЖЯ 30-х pp. XIX ст.	30
Щербак Надія, Щербак Ніна ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНЗУРИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX ст. В УКРАЇНСЬКИХ ГУБЕРНІЯХ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ	32
Казначєєва Людмила СУСПІЛЬНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ 1861 р. – ПОЧАТКУ XX ст. ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ПРАВОБЕРЕЖНОГО ДВОРЯНСТВА	35
Івчик Наталія ПОВСТАННЯ 1863–1864 pp. ТА ЗАХОДИ ВЛАДИ, СПРЯМОВАНІ НА ПОСЛАБЛЕННЯ ПОЛЬСЬКОГО ЗЕМЛЕВОЛОДІННЯ НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ	39
Постольник Ігор ОБРАЗ ПАНСЬКОЇ ВЛАДИ В СВІТОГЛЯДІ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНИНА (ЗА ЕТНОГРАФІЧНИМИ МАТЕРІАЛАМИ 1860-Х-1870 pp.)	41
Прищепа Олена КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІ ЗАХОДИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА МІСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – ПОЧАТОК XX ст.)	44
Ленченко Федір ЗАРОДЖЕННЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ КИЇВСЬКОГО ТОВАРИСТВА СПОЖИВАЧІВ (1868-1873 pp.)	46
Шмид Олександр РОЛЬ ПІДДАНСТВА В КОЛОНІЗАЦІЙНОМУ РУСІ НІМЦІВ ТА ЧЕХІВ НА ВОЛИНІ ПОРЕФОРМЕННОГО ПЕРІОДУ	48
Безлуцька Олена ЕПІДЕМІЇ У НОВОРОСІЙСЬКОМУ КРАЇ НАПРИКІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ ТА БОРОТЬБА З НИМИ	50

Потапенко Максим НАЦІОНАЛЬНЕ САМОВРЯДУВАННЯ У ПОЛЕМІЦІ ПОЛЬСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ СИЛ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ В 1917 РОЦІ	52
Скальський Віталій МОЛДОВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ГРОМАДА В УКРАЇНІ ПЕРІОДУ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ (1917-1918 pp.)	55
Щербак Надія ІВАН ОГІЄНКО І БОРОТЬБА ЗА ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В УМОВАХ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917-1920 pp.)	57
Кукса Алексадр БЕЛОРУССКО-УКРАИНСКИЕ ОТНОШЕНИЯ ПЕРИОДА УКРАИНСКОЙ ДИРЕКТОРИИ (ДЕКАБРЬ 1918-1919 гг.)	59
Кузьмин Роман РЕПРЕСИВНА ПОЛІТИКА ГАЛИЦЬКОЇ НАДЗВИЧАЙНОЇ КОМІСІЇ (СЕРПЕНЬ-ВЕРЕСЕНЬ 1920 p.)	61
Сезін Сергій КОНЦЕНТРАЦІЙНІ ТАБОРИ КРЕМЕНЧУЦЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В 1920-1922 РОКАХ. ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПОЛТАВСЬКОГО ОБЛАСНОГО АРХІВУ	65
Іценко Олександр ФЕНОМЕН «ОБНОВЛЕНСТВА» В УКРАЇНСЬКОМУ ПРАВОСЛАВ'І 20-х pp. XX ст.	68
Синяк Степан ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛЬСЬКИХ ПАРАМІЛІТАРНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ВОЛИНСЬКОГО ВОЄВОДСТВА У 1921-1939 pp. (НА ПРИКЛАДІ СОЮЗУ ОСАДНИКІВ)	70
Лазуренко Валентин ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКОГО КЕРІВНИЦТВА ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В РОКИ НЕПУ ЗАМОЖНОГО СЕЛЯНСТВА УКРАЇНИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЮ ТЕХНІКОЮ ТА ЗНАРЯДДАМИ ПРАЦІ	73
Бернацький Віктор АНТИРАДЯНСЬКІ НАСТРОЇ НАСЕЛЕННЯ ВОЛИНО-ЖИТОМИРСЬКОГО РЕГІОНУ У РЕЛІГІЙНИХ ВИЯВАХ 1930-х pp.	76
Галай Микола УКРАЇНСЬКЕ СЕРЕДНЄ ШКІЛЬНИЦТВО У 1932 – 1939 РОКАХ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ	78
Гуменюк Оксана ЗМІНИ У ПОБУТІ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ (ВЕРЕСЕНЬ 1939- ЧЕРВЕНЬ 1941 pp.)	81
Карпуніна Тетяна ЗАХІДНІ ЗЕМЛІ УКРАЇНИ У ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ ПЛАНАХ НІМЕЧЧИНИ ТА СРСР НАПЕРЕДОДНІ ТА НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	83
Фанигін Юрій ДО ПИТАННЯ ПРО АРХЕОЛОГІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ О.В. БОДЯНСЬКОГО В 1941 - 1943 pp.	86
Заболотна Тетяна НАСТРОЇ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ТА ЙОГО СТАВЛЕННЯ ДО ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ КИЄВА)	88
Білоус Олександр БОЙОВІ ЛИСТКИ ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦЗАГОНУ НКДБ СРСР «ПЕРЕМОЖЦІ»	91
Рендюк Теофіл ЩОДО РУМУНСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ У 1941-1944 РОКАХ	93
Пилипович Тарас УЧАСТЬ УКРАЇНЦІВ У СКЛАДІ АРМІЇ ГЕНЕРАЛА АНДЕРСА (2-ГО ПОЛЬСЬКОГО КОРПУСУ) В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	97
Абрамчук Катерина ВИКОРИСТАННЯ ПРЕСИ У ПРОВЕДЕННІ ОКУПАЦІЙНОЇ ВЕРБУВАЛЬНОЇ ПРОПАГАНДИ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ ВОЛИНИ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (НА МАТЕРІАЛАХ ГАЗЕТИ «DEUTSCHE UKRAINE-ZEITUNG»)	99
Самборський Євгеній СПІВПРАЦЯ ПОЛЯКІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ З РАДЯНСЬКИМИ КАРАЛЬНО-РЕПРЕСИВНИМИ ОРГАНАМИ (1944–1946 pp.)	102
Капітан Лариса ІДЕОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ЛІКВІДАЦІЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В ЗАКАРПАТТІ (ПОВОСННИЙ ПЕРІОД)	105

Бойко Вікторія АТОМНЕ ПИТАННЯ ТА ПИТАННЯ РОЗЗБРОЄННЯ В ООН: УЧАСТЬ УРСР	109
Ларькіна Людмила ФОРМУВАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ПІДґРУНТЯ ПО КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО КУЛЬТУ У 60-ті рр. ХХ СТОЛІТТЯ	111
Юрій Шугайло НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ В УРСР У ДОБУ «ХРУЦОВСЬКОЇ ВІДЛИГИ»	113
Конопка Володимир ОБЖИНКОВИЙ ВІНОК НА ТЕРЕНАХ ВОЛИНИ ТА ПОДІЛЛЯ: СПЕЦИФІКА ПОБУТУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ (НА МАТЕРІАЛАХ ПОЛЬОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ 2007-2011 рр.)	115
Кузьмич Микола ЛЕГКА ТА ХАРЧОВА ПРОМИСЛОВІСТЬ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 1950-х – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1960-х рр.	118
Середюк Марія МУЗИЧНЕ І ФЕСТИВАЛЬНЕ ЖИТТЯ ПОЛЬСЬКОЇ МЕНШИНИ В УКРАЇНІ У 1991-2009 рр.	120
Нижня Ольга ПРОБЛЕМИ МІЖКОНФЕСІЙНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНСЬКОМУ ПРАВОСЛАВ'І ТА ПОШУК ШЛЯХІВ ЇХ ПОДОЛАННЯ	123
Кузьбіда Малгожата ДЕМОКРАТІЯ ПО-УКРАЇНСЬКИ. БОРОТЬБА ЗА СВОБОДУ ЗМІ ЯК ЯСКРАВЕ ПІДТВЕРДЖЕННЯ НЕГАТИВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ НА УКРАЇНІ	125
Ващенко Олена СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ У АМЕРИКАНСЬКІЙ ПРОЕКЦІЇ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ	127
Фурса Алла УКРАЇНА – ГРУЗІЯ: ПОЛІТИЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СПІВРОБІТНИЦТВА (КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ ст.)	131
Круглик Катерина ДИНАМІКА РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПРАВОСЛАВ'Я УКРАЇНИ В КОМПІЛЯТИВНОМУ ПОРІВНЯЛЬНОМУ ЗРІЗІ	134
Давидчук Сергій УКРАЇНО-ІЗРАЇЛЬСЬКІ ГУМАНІТАРНІ ЗВ'ЯЗКИ (2006-2011 рр.)	136
Безкоровайна Ольга ПРОБЛЕМА ОСОБИСТІСНОГО САМОТВЕРДЖЕННЯ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ПАРАДИГМИ	138
Сойчук Руслана РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ НАЦІЇ ТА НАЦІОНАЛІЗМУ	141
РОЗДІЛ II. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ В СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	
Cernenchi Eugen A MOLDAVIAN DIPLOMAT FROM THE XVI-TH CENTURY – NICOLAE BURLĂ	145
Gizicki Wojciech SECURITY - A BASIC HUMAN NEED	145
Дудко Владислав СОЦІАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ РЕГУЛЯРНИХ ВІЙСЬК AUXILIA ТА ЇХ СПРИЙНЯТТЯ У РИМСЬКОМУ ВІЙСЬКУ ЗА ЧАСІВ ПРИНЦИПАТУ (31 р. до н. е.–284 р. н. е.)	147
Лысенко Владислав К ИСТОРИИ КУЗНЕЧНОЙ СВАРКИ	149
Уваров Игорь ОСОБЕННОСТИ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ ЯГЕЛЛОНОВ В ОТНОШЕНИЯХ С КРЫМСКИМ ХАНСТВОМ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XV – НАЧАЛЕ XVI вв.	152
Троян Сергій ПІВДЕННОНІМЕЦЬКЕ КУПЕЦТВО В ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ: КОЛОНІЗАЦІЯ І ПІДПРИЄМНИЦТВО У XVI ст.	154
Лучанін Сергій РОЛЬ ПОСТАТІ РОСІЙСЬКОГО ЦАРЯ ПЕТРА I У ФОРМУВАННІ ДУХУ МОСКОВІЇ НА ПОЧАТКУ ХVIII СТОЛІТТЯ	157
Дорофеев Денис АНТИАМЕРИКАНИЗМ ВО ФРАНЦИИ: ИСТОРИЯ И СОСТОЯНИЕ	158

Трофімук Тетяна РЕКРУТСЬКІ НАБОРИ ЄВРЕЇВ У БАТАЛЬЙОНИ ВІЙСЬКОВИХ КАНТОНІСТІВ У РОСІЙСЬКІЙ АРМІЇ ХІХ СТ.: АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ	162
Тарасюта Катерина ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОВІДНОСИН КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ТА ФРАНЦУЗЬКОЇ ВЛАДИ В ІСПАНІЇ У 1808–1814 РР.	165
Василюк Анастасія ВІД «СОКОЛА» ДО «ПІОНЕРА»	167
Варжель Надія ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ЯК СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ФЕНОМЕН РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ	170
Біла Олена ПОЛІТИКА КОЛОНІЗАЦІЇ НІМЕЦЬКОЇ ІМПЕРІЇ НА ПОЛЬСЬКИХ ЗЕМЛЯХ: ЗЕМЕЛЬНЕ ПИТАННЯ (1894-1914 рр.)	171
Венгер Наталія НІМЕЦЬКЕ ПИТАННЯ В СВІТОГЛЯДІ ТА ПОЛІТИЦІ П. А. СТОЛИПІНА: АПРОБАЦІЯ ВЛАДОЮ	173
Постоловський Руслан ПОЛІТИЧНІ МІФИ ПЕРШОЇ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ АМЕРИКАНСЬКОГО ІСТОРИКА АНДРЕА ОРЗОФФ, ДАТСЬКОГО ІСТОРИКА ПЕТЕРА БУГТЕ ТА РОСІЙСЬКОГО ІСТОРИКА ОЛЕКСАНДРА БОБРАКОВА-ТИМОШКІНА	180
Соловйов Віталій ОСТАННІЙ ПЕРІОД ІСНУВАННЯ РУМУНСЬКОГО ФРОНТУ: НАЦІОНАЛІЗАЦІЯ, ДЕМОБІЛІЗАЦІЯ ТА ЛІКВІДАЦІЯ	184
Івашко Юлія ДЕРЖАВОТВОРЧІ ПРОЦЕСИ В БІЛОРУСЬКИХ ЗЕМЛЯХ (ГРУДЕНЬ 1918 – СІЧЕНЬ 1919 рр.)	187
Сидорик Надія ЄВАНГЕЛІСТСЬКА ЦЕРКВА ТА ЇЇ МІСЦЕ У ЖИТТІ НІМЦІВ ПОЛЬЩІ (1919 – 1939 рр.)	190
Чорненький Роман ПОВСЯКДЕННА ВИРОБНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛЯКІВ СТАНИСЛАВОВА У 1921-1939 рр.	192
Венгер Альберт ВИСВІТЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В ГАЛУЗІ КУЛЬТУРИ ІІ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ НА «СХІДНИХ КРЕСАХ» В МАТЕРІАЛАХ ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ	195
Іванченко Оксана РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЇ ХОРВАТСЬКОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ УСТАШІВ (1929 – 1941 рр.)	197
Мигун Дмитрій ПОПЫТКИ СССР СОЗДАТЬ «СИСТЕМУ КОЛЛЕКТИВНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ» В ЕВРОПЕ И ОТНОШЕНИЯ С ГЕРМАНИЕЙ	198
Сай Галина ОСОБЛИВОСТІ ПОЛЬСЬКО-ЄВРЕЙСЬКИХ ВЗАЄМИН У ДРУГІЙ РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ НАПЕРЕДОДНІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	200
Матлай Любава ПЕРЕХІД ВІД МІЖНАРОДНОЇ ІЗОЛЯЦІЇ ДО АКТИВНОЇ УЧАСТІ ІСПАНІЇ У РЕГІОНАЛЬНІЙ ТА СВІТОВІЙ ПОЛІТИЦІ ЗА ПЕРШИХ ПІСЛЯФРАНКІСТСЬКИХ УРЯДІВ (1976-1982 рр.)	203
Клочак Олег ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ПАПИ ІВАНА ПАВЛА ІІ ТА ЙОГО РОЛЬ У ЗЛАМІ КОМУНІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ У ЦЕНТРАЛЬНІЙ ТА СХІДНІЙ ЄВРОПІ	206
Санжаревський Олег ВСТАНОВЛЕННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ РЕСПУБЛІКОЮ БІЛОРУСЬ ТА РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ	208
Мартинчук Інна ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕРШОГО ПРЕЗИДЕНТА СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ М. КОВАЧА	210
Білянський Олег СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТСТВА В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА (ГРУДЕНЬ 1995 р. – ЖОВТЕНЬ 2000 р.): КОНСТИТУЦІЙНИЙ, ПОЛІТИЧНИЙ ТА СУСПІЛЬНИЙ АСПЕКТИ	212
Горобець Ігор РИНОК ЗБРОЇ ІСЛАМСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ІРАН	215
Гайдукевич Анастасія РОЛЬ І МІСЦЕ СТЕРЕОТИПІВ У СУЧАСНИХ РОСІЙСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИНАХ	217

Соловей Петро НАПРУЖЕНА СИТУАЦІЯ В АФГАНІСТАНІ ЯК ЧИННИК МІЖНАРОДНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	220
Киридон Алла КОСМОПОЛІТИЧНИЙ ПРОЕКТ У.БЕКА І КОНСТРУЮВАННЯ «НОВОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ» В ЄВРОПІ	222
РОЗДІЛ III. ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО	
Прищепя Богдан ПОГОРИНСЬКІ МІСТА В ЕПОХУ КИЇВСЬКОЇ РУСИ	226
Герасименко Олександр МІЖЕТНІЧНІ ПРОЦЕСИ У МІСТАХ ВОЛИНИ XVI – XVIII СТОЛІТЬ	228
Тимочко Ірина ПРОВІДНІ ПЕРЕДУМОВИ ПРОСВІТНИЦЬКО-ГРОМАДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВОСЛАВНИХ БРАТСТВ ВОЛИНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – ПОЧАТОК XX СТОЛІТТЯ)	231
Цецик Ярослав ВИБОРИ ДО I ТА II ДЕРЖАВНИХ ДУМ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В ОСТРОЗЬКОМУ ПОВІТІ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ	233
Переходько Наталія ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРЕЙСЬКИХ МЕДИЧНИХ ОСЕРЕДКІВ У РІВНОМУ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1921–1939 рр.)	235
Михальчук Роман РЕЄСТРАЦІЯ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЄВРЕЇВ РІВНЕНЩИНИ ЯК ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП У ВИРІШЕННІ «ЄВРЕЙСЬКОГО ПИТАННЯ»	237
Кравчук Дмитро МЕМУАРИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ВИВЧЕННЯ РАДЯНСЬКОГО ПАРТИЗАНСЬКОГО РУХУ НА РІВНЕНЩИНІ У 1941-1944 рр.	241
Булига Ірина ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ХРИСТІЯНСЬКИХ КОНФЕСІЯХ ВОЛИНИ ПІД ВПЛИВОМ РЕЛІГІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦИСТСЬКОЇ ВЛАДИ	244
Доброчинська Валентина ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВА «ЖІНОЧА СЛУЖБА УКРАЇНІ» НА ВОЛИНІ У ПЕРІОД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	246
Мухаровська Анна ЛЮДСЬКІ ВТРАТИ М. РІВНОГО У ВЕЛИКІЙ ВІТЧИЗНЯНІЙ ВІЙНІ	249
Павлюк Олена РЕПРЕСИВНА ПОЛІТИКА СОВЕТСЬКОЇ ВЛАДИ НА ТЕРИТОРІЇ РІВНЕНЩИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 40-Х ПОЧАТКУ 50-Х РР. XX СТ.	252
Ісічук Тетяна ВПЛИВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ НА КОНФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК РІВНЕНЩИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 40 – ПОЧАТКУ 60-Х РР. XX СТ.	254
Чура Василь РІВНЕНСЬКИЙ ОБКОМ КПУ В УМОВАХ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ НАПРИКІНЦІ 80-Х РР. XX СТ.	257
Біляковський Петро ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ЗАСУХИ В НАРОДНИХ УЯВЛЕННЯХ ВОЛИНЯН (НА МАТЕРІАЛАХ ПОЛЬОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ 2005-2008 рр.)	259
РОЗДІЛ IV. ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО, ІСТОРИОГРАФІЯ ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ	
Вашук Дмитро МІСТО РІВНЕ У ДОКУМЕНТАХ ЛИТОВСЬКОЇ МЕТРИКИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ 29-Ї КНИГИ ЗАПИСІВ)	262
Безпалько Владислав ШЛЯХЕТСЬКИЙ МАЄТОК НА ВОЛИНІ ОСТАННЬОЇ ЧВЕРТІ XVI СТ. У СВІТЛІ ФІСКАЛЬНО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ	265
Гончар Ольга НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОМУ ПЕРЕХРЕСТІ (МИКОЛА КОСТОМАРОВ ТА МАРКО КРОПИВНИЦЬКИЙ)	266

Березовський Олег УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ПАРТІЯ В ДОРАДЯНСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІІ	268
Сова Андрій ПЕЧАТКИ ПЛАСТОВИХ КУРЕНІВ НА ВОЛИНІ У 1920-х рр.	270
Долганов Петро УКРАЇНСЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ НАЦІОНАЛІЗМ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД: ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ	273
Постельжук Олександр КОНЦЕПТ УГОДОВСТВА У ПРАЦЯХ СУЧАСНИКІВ МІЖВОЄННОЇ ДОБИ	278
Багрій Тетяна СУЧАСНА ЧЕСЬКА ІСТОРИЧНА НАУКА ПРО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ МІЖВОЄННОЇ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ (1918 – 1938 рр.).	281
Дебенко Василь, Кобильник Роман АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН ХХ СТОЛІТТЯ В СУЧАСНІЙ РОСІЙСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІІ	284
Бунечко Сергій НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПОЛЬЩІ 1918–1939: ЗАХІДНА ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ	286
Рябчикова Фаїна ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МУЗЕЙНИХ ЗАКЛАДІВ У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ В. КРАВЧЕНКА (1920–1931 рр.)	289
Ладига Олександр СУЧАСНА ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ СЛОВАЦЬКИХ ВІЙСЬК У БОЯХ НА СХІДНОМУ ФРОНТІ (1941 – 1944 рр.)	292
Нечипорук Олена О. М. АПАНОВИЧ: «БЕРЕГІНЯ КОЗАЦЬКОЇ СЛАВИ»	294
Jusupović Adrian AUTORYTET W TEKŚCIE HISTORYCZNYM	296
Науменко Мирослава УКРАЇНСЬКО-АЗЕРБАЙДЖАНСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ПЕРІОД НЕЗАЛЕЖНОСТІ (СТУПІНЬ НАУКОВОЇ РОЗРОБЛЕНОСТІ ПРОБЛЕМИ)	298
Осаволюк Юлія СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ГРУШЕВСЬКІАНА (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)	301
Циганчук Анатолій, Циганчук Ксенія ПРО ІСТОРИЧНУ СВІДОМІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	304
Полович Олег ІСТОРІЯ ПОВСЯКДЕННОСТІ ЯК ПРОГРЕСИВНИЙ НАПРЯМ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ	306
Білявцева Ольга УКРАЇНСЬКЕ ПРАВОСЛАВ'Я ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	308
Грипич Світлана СПІВПРАЦЯ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ (РІВНЕНСЬКА ФІЛІЯ) ІЗ НАУКОВОЮ БІБЛІОТЕКОЮ РДГУ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ПЕРШОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ЛІТНЬОЇ ШКОЛИ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА	311
Троян Сергій НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ У МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИНАХ : СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ІСТОРИЧНА ВІЗІЯ	313
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	314
ЗМІСТ	317

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

Наукові записки РДГУ

Випуск 22

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники. Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання – **В.М. Шеретюк**

Комп'ютерна верстка – **В. Б. Самсонюк, В. Ю. Кравчук**

Обкладинка – **Г. В. Волохов**

Підписано до друку 25.11.2011 р. Папір офсетний. Гарнітура Arial Narrow.
Наклад 300. Обліково-видавничих аркушів 31,7. Замовлення №108/1

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
ПП Самборський І.О.
33028, м. Рівне, вул. Толстого, 3, тел. (0362) 22-41-20

А–43 **Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії:** Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 22. – Рівне: РДГУ, 2011. – 324 с.

ББК 63.3(4Укр)
УДК 94(477)

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2011